

Meie piimatalituste võrgu ratsionaliseerimisest

Professor Dr. agr. M. Järvik.

Meie piimatalituste võrgu ratsionaliseerimisest*)

Kõigis arenenud piimanduse maades teostatakse praegu piimatööstuste moderniseerimist ja ratsionaliseerimist, ja seda eriti võitööstuse osas. Et piimatööstuste moderniseerimine on just viimastel aastatel päevakorda võetud, see on tingitud hiljuti möödunud põllumajanduse kriisist, suurenevast võistlusest piimasaaduste välisturgudel ja uutest pööret tekitavatest leiutistest piima ümbertöötamiseks kasutatavate masinate alal. Eriti tähtsaid uuendusi on tehtud võitööstuse masinate alal. Nii tõrjuvad praegu plaatpastöörid välja teisi pastööride tüüpe; võimasinatele on leiutatud paremad seaded või pressimiseks ja praegu veel üldiselt tarvitusel olevat puust võimasinat ähvardab lähematel aastatel metallist võimasin välja tõrjuda. Edasi on leiutatud vahuta koorijad koorelahutajad; piimatalitistest heidetakse välja transmissioon ja rihmarattad, ja masinad pannakse käima igasse masinasse eraldi ehitatud elektrimootori abil, kusjuures elekter tarbekorral toodetakse samas piimatalituses. Tarvitusele on võetud uus piimamasinate ehitusmaterjal, tinutatud vask ja raud, mida senini kasutati enamiku piimamasinate, torustiku jne. ehitusmaterjalina, tõrjutakse välja roostevaba terasega. Pingutav võistlus piimasaaduste kvaliteedi alal sunnib järjest suurendama hügieeni nõudeid piimatalitiste ehituste osas. Nii varustatakse piimatalitised viimasel ajal mehaaniliselt jahutatavate jahutusruumidega, meiereide seinad ja põrandad kaetakse veekindlate plaatidega; meiereid varustatakse paremate ventilatsiooniseadetega ja piima vastuvõturuumid eraldatakse töösruumidest klaasseintega. Moodsad meiereimasinad ja ehitused on aga äärmiselt kallid, mispärast neid suudavad soetada omale ainult jõukad ja rohkesti piima ümbertöötavad piimaühisused. Nii on näiteks moodsad võimasinad umbes 2 korda kallimad vanatüübilistest võimasinatest ja metallist võimasin on veel umbes 2 korda kallim uuetüübilisest puutünniga võimasinast. (2700 l. mahuga metallist võimasin maksab Rootsist saadud andmetel ligi 15.000 kr.). Moodsad plaatpastöörid on vanadest pastööride tüüpidest umbes 3 korda kallimad.

Vaatamata sellele, et uuetüübilised masinad on vanatüübilistest mitu korda kallimad, on praegu igalpool hoogne meiereimasinate uuendamine, sest uued masinad võimaldavad toota parema kvaliteediga saadusi ja nad on tarvitamisel pikemaaja vältel tulusamad. Ka meie, kui tahame säilitada oma võistlusvõimet rahvusvahelistel piimasaaduste turgudel, peame teostama oma piimatalitustes samasuguseid uuendusi, mis tehakse

*) III-dal E. Agronoomide Kongressil peetud referaat.

mujal. Väikses ulatuses oleme nende uuendustega juba algust teinud, kuid suur töö seisab alles ees.

Meiereide moderniseerimine on seotud suure kapitali investeerimisega meiereidesse, selle tagajärjel suureneb ka paratamata piimatalitiste tööstuskulu amortisatsioonide ja võlaprotsentide osas. Ühenduses meiereide moderniseerimisega on seepärast aktuaalseks muutunud küsimus, kuidas oleks võimalik moderniseerimist teostada võimalikult väikese kapitali kuluga ja nii, et selle tagajärjel ei suureneks nimetamisväärselt tööstuskulu.

Põllumajandusliku kriisi ja kriisile järgnevatel aastatel on piimatalituste tööstuskulu suuremas osas piimanduse maades tugevasti kärbitud. Tähtsaimaks tööstuskulu vähendamise võimaluseks on praegu veel piimatalituses übertöötatava piimahulga suurendamine. Seoses piimatalituste moderniseerimisega on seepärast viimasel ajal paljudes maades revideerimisele võetud piimatalituste suuruse küsimus. Nii leiab professor Esche, et Saksamaal on ökonoomse töötamise mõttes sobiv keskmiselt aastas 5 miljonit kg piima töötlev võimeierei. Piima läbikäigu suurenemisega 0,6 milj. kg-lt 7,5 milj. kg peale väheneb Saksa võimeiereide tööstuskulu, arvatult 1000 kg piima kohta, 17,20 RM-lt umbes 10,— RM peale. Taanis soovitab professor Kjaergaard-Jensen koondada meiereide arvu 1400 pealt 400 peale, selle teostamisega võivat Taani piimandus aastas tööstuskulu arvel umbes 20 miljonit krooni kokku hoida. Selle kava teostamise puhul kujuneks Taani meiereis keskmiseks aastas töötletavaks piima hulgaks umbes 10 miljonit kg. Rootsismaal on sealne meiereide keskkühisus seadnud eesmärgiks koondada lähematel aastatel meiereide arvu 1400 pealt 1000 peale. Meiereide tsentraliseerimist teostavad praegu ka Norra ja Läti.

Piimatalituste tööstuskulu.

Piimatalituste moderniseerimisest tingitud tööstuskulu suurenemise vältimiseks peame ka meie kaaluma meiereide toodangu suurendamise võimalusi.

Et otsustada selle üle, milline peaks olema meie piimatalituse suurus, mille juures moderniseerimine ei koormaks liiga tööstuskulu, selleks analüüsin piimatalituste tööstuskulu sõltuvust meiereide suurusest senise meiereide korrastuse juures. Keskmine meiereide tööstuskulu on meiereide suurusrühmade järele välja arvestatud igal aastal Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama aastaraamatutes. 1937. a. oli meiereide keskmine tööstuskulu 1000 kg töötletud piima kohta järgmine:

Tabel 1.

Piimatalituses aastas piima.	Tööstuskulu.
üle 4 miljoni kg	Kr. 9,49
3—4 " "	" 8,70
2—3 " "	" 9,61
1—2 " "	" 10,27
0,5—1 " "	" 11,76
alla 0,5 " "	" 15,45

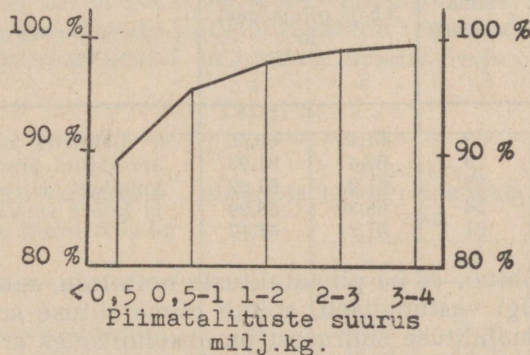
Selles kokkuvõttes mõjub segavalt asjaolu, et igas suuruserühmas on osa meiereidest koorejaamadega ja teine osa koorejaamadeta. Loomulikult on samas suuruserühmas koorejaamadega töötaval meiereil tööstuskulu suurem, kui koorejaamadeta meiereil, eriti kui piimavedu sünnib piimatoojate arvel, nii kui see meil enamasti on. Koorejaamadeta meiereide tööstuskulu võtsin kokku tabelis 2.

Tabel 2.

Piimatalituses aastas piima.	Meiereide arv.	Tööstuskulu 1000 kg piima kohta.	Piima ja koore veo- kuludeta.
3—4 miljoni kg	3	Kr. 8,47	Kr. 7,41
2—3 " "	6	" 8,29	" 7,86
1—2 " "	32	" 9,23	" 9,04
0,5—1 " "	34	" 10,62	" 10,52
alla 0,5 " "	21	" 16,04	" 16,00

Tabelist 2 selgub, et alla 2 miljoni kg aastase piima läbikäiguga meiereide suurendamine võimaldab tööstuskuludes veel nimetamisvää-

I sordi eksportvõi %
koorejaamadeta piimatalitustes.

Joon. 1.

set kokkuhoidu. Tööstuskulude kokkuhoidu ei saa alati pidada ideaaliks, nimelt kui see sünnib või kvaliteedi arvel. Et käesoleval juhul ei ole tööstuskulu kahandatud või kvaliteedi arvel, see selgub tabelist 3 ja joonisest 1, kus on toodud I sordi eksportvõi prots. samades piimatalitustes.

Tabel 3.

Piimatalituses aastas piima.	I sordi eksportvõi %.
3—4 miljoni kg	99,50
2—3 " "	98,91
1—2 " "	97,80
0,5—1 " "	95,44
alla 0,5 " "	88,95

Piimatalituste nettotulu.

Õigema ülevaate selle üle, kuivõrd ökonoomselt töötavad ühte või teise rühma kuuluvad piimatalitused, annab piima eest saadud nettotulu võrdlus. Nettotulu oleneb küll suurel määral tööstuskulust, kuid samuti ka saaduste kvaliteedist ja väljatulekust. Nettotulu leidmiseks läksin välja piimatlituste 1937. a. kulude ja tulude seisust, millised andmed on avaldatud Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama aastaraamatus. Tuludest arvasin maha aasta alg laoiseisu väärtuse, kooritud piima müügist saadud tulu ja kaseini valmistamiseks tarvitatud kooritud piima väärtuse hinnaga 1 sent kg. Müüdnud, raha eest tagasi antud või kaseini valmistamiseks tarvitatud kooritud piima hinna mahaarvamine on tarvilik seepärast, et tagasi antud kooritud piim ei ole igas meiereis arvatud piimatalituse tulu hulka. Kui see arvestus jätta tegemata, siis ei saa piimatalituste nettotulu võrrelda, sest loomulikult on nettotulu nendel piimatalitustel suurem, millised arvestavad kooritud piima tuludesse. Meiereid, millised kasutasid rohkem kui 10 prots. piima muuks otstarbeks kui või valmistamiseks, jätsin üldse arvestusest välja. Niiviisi saadud tulust arvestasin nettotulu leidmiseks maha tööstuskulu. Nettotulu arvestasin 1000 kg 3,5 prots. piima peale. Eeltoodud koorejaamadeta piimatalituste keskmine nettotulu 1000 kg piima kohta on toodud tab. 4.

Tabel 4.

Piimatalitistes aastas piima	Piima- talitiste arv	Nettotulu 1000 kg 3,5% piima eest kr.		Märkus
		a	b	
3 — 4 milj. kg	3	61,65	60,59	Lahtrites a on tööstuskulu arvestatud piima ja koore veokuludega ja lahtrites b piima ja koore veokuludeta.
2 — 3 „ „	6	62,41	61,98	
1 — 2 „ „	32	61,21	61,02	
0,5 — 1 „ „	34	58,39	58,29	
alla 0,5 „ „	21	51,21	51,17	

Tabelist 4 nähtub, et ka piimatalituste nettotulu, samuti kui tööstuskulu, kuid muidugi vastupidiselt, sõltub piimatalituse suurusest. Nettotulu sõltuvus piimatalituse suurusest on absoluutsetes arvudes veel suurem kui tööstuskulu sõltuvus. Nii on IV rühma meiereidel võrreldes V rühma meiereidega tööstuskulu väiksem 5,48 kr., kuid nettotulu suurem 7,18 kr. võrra. Tabelist 4 selgub ühtlasi, et I ja II rühma kuuluvad piimatalitused võisid 1000 kg piima eest keskmiselt 11,— kr. rohkem välja maksta kui V rühma kuuluvad piimatalitused, mis teeb aastas keskmise talu kohta 100—200 kr. enam või vähemtulu.

Piimatalituste nettotulu võrdlusest selgub, et alla 2 miljoni kg aastase piima läbikäiguga meiereide toodangu suurendamine võimaldab tähelepanuväärivat nettotulu suurenemist. Selle juurde tuleks tähendada, et 1937. a. oli registreeritud Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaamas kokku 268 võimeiereid, nendest võtsid aastas vähem kui 2 miljonit kg piima vastu 204 piimatalitust.

Piimatalituste toodangut saab suurendada: kas 1) piimatoodangu suurendamisega, või 2) piimatootjate, kes senini ei viinud piima meiereisse, kogumisega piimaühisuste juurde, või 3) vähemate piimatalituste

liitmisega suuremateks üksusteks. Piimatallituste toodangu suurendamiseks tuleb meil kahtlemata kasutada kõiki siin nimetatud võtteid. Viimastel aastatel näitabki meiereidesse viidav piima kogus peamiselt piimatoodangu suurenemise arvel nimetamisväärset tõusu. Omas referaadis analüüsin lähemalt võimalust suurendada meiereide toodangut, arvates 1 meierei kohta, vähemate meiereide liitmisega suuremateks üksusteks, millist võtet on meil kasutatud juba alates 1929. a. Meiereide liitmist võib teostada kas 1) vähemate üksuste täieliku likvideerimisega, või 2) muutes vähemaid meiereisi suuremate keskmeiereide koorejaamadeks. Ei vaja pikemat seletust, et meie võrdlemisi halbade teeolude tõttu piima juurevedu keskmeiereisse ei ole kauge maa tagant suurte veokulude tõttu hästi teostatav ja seepärast on meiereide liitmine praegu mõeldav ikkagi peamiselt sel teel, et väiksem meierei muudetakse suurema keskmeierei koorejaamaks.

Et selgitada, kuidas töötleva piimahulga suurendamine meiereide liitmise teel mõjutab liidetavate meiereide tööstuskulu ja nettotulu, selleks analüüsin piimaühisuste 1937. a. aruannete järele koorejaamadega töötavate meiereide tööstuste kulu ja nettotulu. Et saada võrreldavat ülevaadet, selleks jagasin keskmeiereid selle järele rühmadesse, palju on kusagil keskmeiereis piima kooritud. Igas meiereide rühmas jälgisin omaette, kuidas muudab piimahulga suurendamine koorejaamade abil tööstuskulu ja nettotulu. Analüüs on läbi viidud samuti, kui eespool koorejaamadeta meiereide tööstuskulu ja nettotulu analüüs, ainult on paljude meiereide aruandes avaldatud tööstuskulule liidetud nende juurde kuuluvate iseseisvate piimaühingutena tegutsevate koorejaamade tööstuskulu. Vastavad arvud on toodud tabelis 5 ja joonistel 2 ja 3.

Tabel 5.

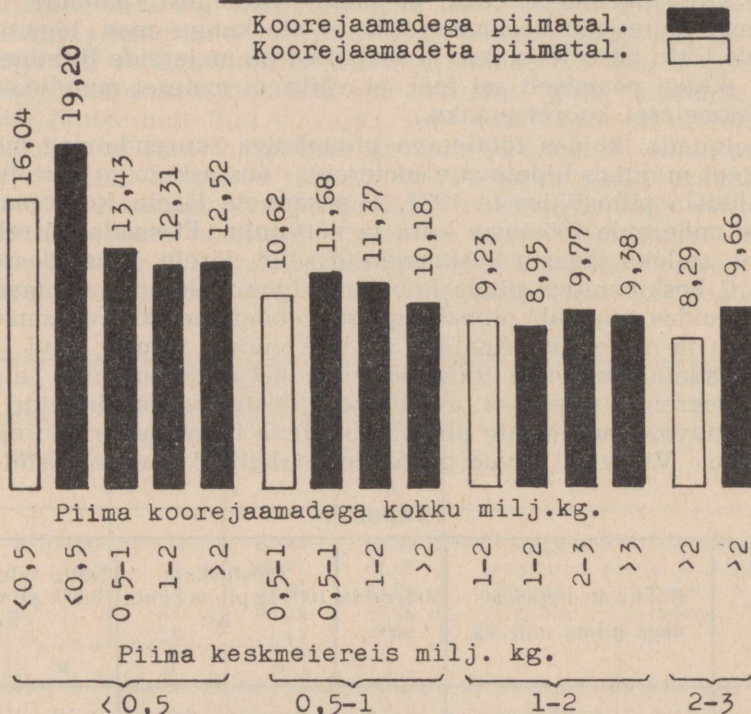
Keskmeiereis piima milj. kg	Kokku koorejaamadega piima milj. kg	Meiereide arv	Tööstuskulu 1000 kg piima kohta Kr.		Netto tulu 1000 kg 3,5% piima kohta Kr.	
			a	b	a	b
alla 0,5	koorejaamadeta	21	16,04	16,00	51,17	51,21
	alla 0,5	10	19,28	19,20	47,51	47,59
	0,5 — 1	25	13,43	13,24	54,83	55,02
	1 — 2	7	12,31	11,80	56,91	57,42
	2 — 3	2	12,52	12,21	56,47	56,78
0,5 — 1	koorejaamadeta	34	10,62	10,52	58,29	58,39
	0,5 — 1	8	11,68	11,38	57,46	57,76
	1 — 2	35	11,37	11,11	58,38	58,64
	üle 2	11	10,18	10,01	59,14	59,31
1 — 2	koorejaamadeta	32	9,23	9,04	61,02	61,21
	1 — 2	8	8,95	8,86	61,09	61,18
	2 — 3	15	9,77	9,47	61,32	61,62
	üle 3	13	9,38	9,21	62,55	62,72
2 — 3	koorejaamadeta	6	8,29	7,86	61,98	62,41
	koorejaamadega	5	9,66	9,18	62,64	63,12

Märkus: Lahtris a on nettotulu arvestamisel tööstuskulu arvestatud piima ja koore veokuludeta ja lahtris b piima ja koore veokuludega.

Nii kui tabelist 5 ja joonistest 2 ja 3 nähtub, ei võimalda praeguse meiereide ja koorejaamade korrastuse juures enam kui 0,5 milj. kg piima koorivate meiereide piima läbikäigu suurendamine väiksemate koorejaamade abil tööstuskulu nimetamisväärselt kokku hoida. Ule 1 milj. kg koorivate meiereide juures näib põhjustavat koorejaamade juurevõtmine

Piimatalituste tööstuskulud kroonides

1000 kg piima kohta 1937.a.

Joon. 2.

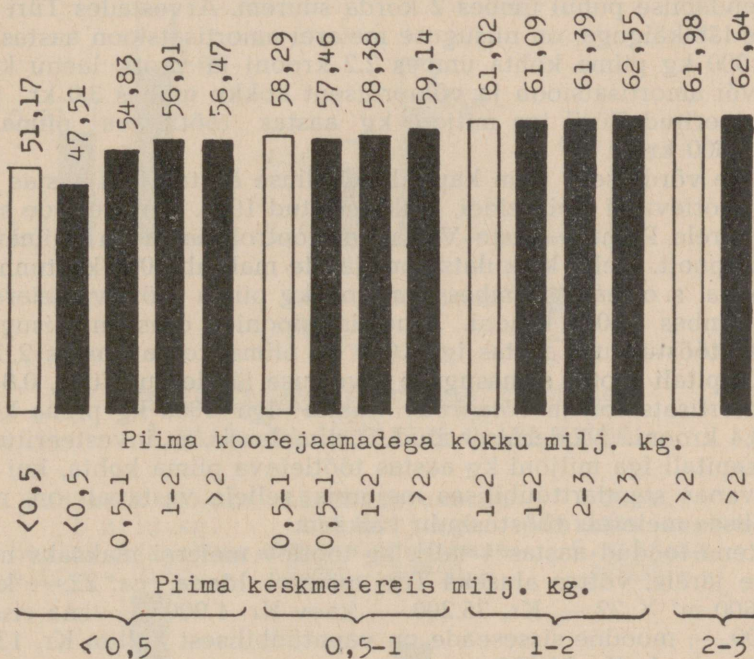
iseigi väikest tööstuskulu tõusu. Väiksemate meiereide liitmise puhul suuremate juurde saavutavad aga esimesed suure tööstuskulu vähene-mise, millega ka meiereide liitmise kasu rahvamajanduslikult täiesti selge. Kui aga vaatleme nettotulu, siis näeme, et ka nettotulu näitab suurenemist seoses piimahulga suurendamisega koorejaamade abil. Isegi 2—3 miljonit kg piima koorivate piimatalitustel aitab koorejaamade juurevõtmine suurendada nettotulu. Et suurematel koorejaamadega piimatalitustel, võrreldes koorejaamadeta piimatalitustega, nii tööstuskulu kui ka nettotulu tõusu näitavad, see on tingitud nähtavasti kaseiinivalmistamisest, sest koorejaamadega meiereid on suhteliselt palju enam kaseiini valmistanud, kui koorejaamadeta meiereid; arusaadavalt suurendab kaseiini valmistamine piimatalitise tööstuskulu, kuid soodsa konjunkturi puhul ka nettotulu.

Ettekantud nettotulu analüüs näitab, et töötletava piimahulga suu-
rendamisega koorejaamade abil ka piimatalituste nettotulu suureneb,
kuid aastas üle 0,5 miljoni kg. koorivate meiereide nettotulu suurene-
mine on siiski võrdlemisi tagasihoidlik. Võib aga oletada, et meiereide
moderniseerimise järele uute investeerimiste tõttu piimahulga suurene-

Piimatalituste nettotulud kroonides

1000 kg 3,5 % piima kohta 1937.a.

Koorejaamadega piimatal.
Koorejaamadeta piimatal.

Joon. 3.

misega ka nettotulu palju suuremat tõusu näitab kui praeguste meiereide juures. Ka on meie koorejaamade võrk praegu halvasti korraldatud. Koorejaamades kooritava piima hulga suurendamisega koorejaamade liitmise teel võib loota tunduvalt koorimise kulu vähenemist koorejaamades.

Moderniseerimine ja tööstuskulu.

Milliseks kujuneb meie piimatalitiste tööstuskulu meiereide moderniseerimise järele, selle kohta püüan teha umbkaudseid kalkulatsioone, võttes nende aluseks investeerimisi 1938. a. valmisenhitatud Türi mood-
sas keskmeiereis. Türi uus keskmeierei maksab koos kaevu ja sisseseda-
dega umbes 145.000 krooni, arvates sellele summale lisaks 5 koorejaama
väärtuse standarttüübiliste koorejaamade hinnaga, kokku 80.000 kr.,

maksab Türi meierei koos koorejaamadega umbes 225.000 krooni. Arvestades amortisatsioonideks vallasvaralt 10 prots. ja kinnisvaralt 2 prots., on selle meierei amortisatsioonid aastas 13.140 kr. Kuna meie piimatalitised uusi investeerimisi teostavad peamiselt laenukapitalina, seepärast suurenevad uute investeerimiste puhul ka laenu protsendid. Arvestades varanduse alla investeeritud kapitalilt 2 prots. võlaprotsendiks, kulub võlaprotsendi tasumiseks 4500 kr. (Ühispiimatalituste poolt võlaprotsendi tasumiseks tehtud kulutused moodustasid kokku 1931. a. vähe üle 4 prots., 1932. a. umbes 2 prots. ja 1937. a. umbes 0,6 prots. kinnis- ja vallasvara väärtusest.) Amortisatsioon ja võlaprotsent on Türi taolises meiereis aastas seega kokku umbes 17.640 kr. Türi meierei töötab aastas ümber umbes 6 miljonit kg piima, kuid meierei kapatsiteet on masinate täiendamise puhul umbes 2 korda suurem. Arvestades Türi meierei praeguse läbikäiguga, on niisuguse meierei amortisatsioon aastas teoreetiliselt 1000 kg piima kohta umbes 2,2 krooni ja prots. laenu kapitalilt 0,8 kr., või amortisatsioon ja võlaprotsent kokku umbes 3,0 kr. Kapitali on investeeritud Türil iga miljoni kg aastas töötletava piima kohta umbes 37.500 kr.

Sellele võrdluseks toon kapitali nõudluse aastas 1 ja aastas 1,5 miljonit kg töötlevatel meiereidel, kalkuleeritud 1935. a. meiereide standarttüüpide järele Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama ja Piimaühisuste Keskliidu poolt. Selle kalkulatsiooni järele maksab 2000 kg tunni koorimisvõimega, s. o. aastas umbes 1 miljon kg piima töötlev meierei sisseadega umbes 41.000 krooni. Amortisatsioonide osas on niisuguse piimatalitise tööstuskulu aastas iga 1000 kg piima kohta umbes 2,6 krooni ja laenukapitali prots., samasuguse arvestuse järele kui Türil, 0,8 krooni, seega amortisatsioon ja võlaprots. kokku iga 1000 kg piima kohta on umbes 3,4 krooni. Moderniseeritud Türi meiereis on investeeritud seega vähem kapitali iga miljoni kg aastas töötletava piima kohta, kui näitena toodud vanas standarttüübilises meiereis, sellele vastavalt on moodsas Türi taolises meiereis tööstuskulu väiksem.

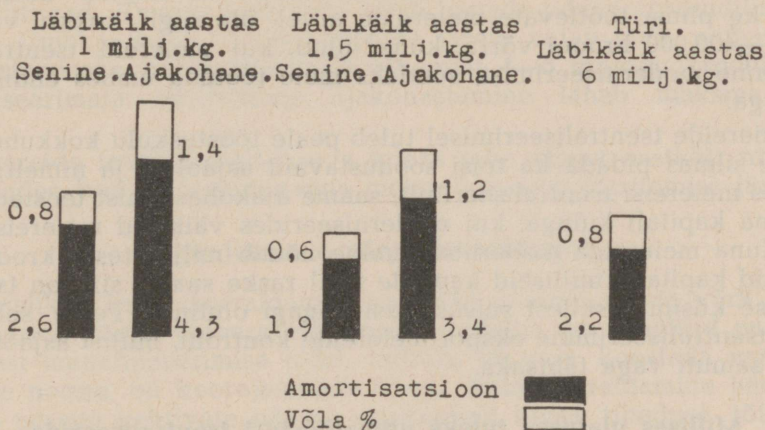
Näitena toodud aastas 1 milj. kg töötlev meierei maksaks moderniseerimise järele, võttes aluseks Türi meierei hinna, ca. 22,— kr. 1 m³, hoone 1600 m³ × 22,—, Kr. 35.200.—; kaev Kr. 1.000.—; vana sisseseade Kr. 22.400.—; moodne sisseseade on vanatüübilisest kallim Kr. 13.000.—; kokku sisseseade Kr. 71.600.—.

Selle varanduse amortisatsioon on aastas pro 1000 kg piima umbes 4,3 kr. ja prots. laenukapitalilt, samasuguse arvestuse järele kui Türil, 1,4 kroon või amortisatsioon ja võlaprots. kokku 5,7 kr. Moderniseerimise järele suureneb seega tööstuskulu iga 1000 kg piima kohta umbes 2,3 krooni võrra.

Standarttüübiline 3000 kg tunnitöövõimega, s. o. aastas keskmiselt 1,5 miljonit kg töötlev meierei maksab Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaama ja Piimaühisuste Keskliidu kalkulatsiooni järele umbes 48.300 kr. Amortisatsioonid ja võlaprots. on viimasel juhul 1000 kg piima kohta 1,9 ja 0,6 krooni, või kokku 2,5 krooni. Moderniseerimise järele maksaks see meierei umbes 86.500 krooni ja moderniseeritult oleks amortisatsioon 3,4 kr. ja laenuprots. 1,2 kr. 1000 kg piima kohta, seega tööstuskulu suureneb moderniseerimise järele 2,1 kr. Alla 2 miljoni kg piima aastas töötleva meierei tööstuskulu suureneks seega moderniseerimise järele, olenedes võlaprotsendist, vähemalt 1,5—2,1 krooni võrra 1000 kg

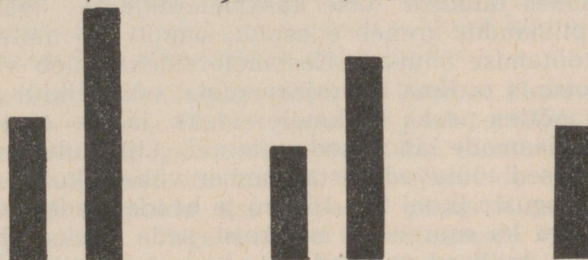
piima kohta. Kui piimatalitus on sunnitud kasutama moderniseerimise teostamiseks kõrgeprotsendilist laenu, siis on tööstuskulu tõus muidugi veel suurem. Eeltoodud kalkulatsioonidele vastavad arvud on näidatud joonistel 4 ja 5.

Teoreetiline amortisatsioon ja võla %
kroonides 1000 kg piima kohta.

Kapitali investeerimine kroonides
1 milj. kg töötletud piima kohta.

Läbikäik aastas 1 milj.kg. Senine.Ajakohane.	Läbikäik aastas 1,5 milj.kg. Senine.Ajakohane.	Türi. Läbikäik aastas 6.milj.kg.
41000.-	71600.-	32200.-
	57750.-	37500.-

Joon. 4. ja 5.

Vastavad kalkulatsioonid näitavad seega, et varanduse amortisatsiooni kulu ja teoreetiline võlaprots. on kokku Türi taolises moodsas meiereis 1000 kg piima kohta aastas umbes 1,6 kr. või 2,7 kr. võrra madalam kui aastas 1,5 miljoni või aastas 1 miljoni kg piima töötlevate moderniseeritud meiereide samad kululiigid. Keskmeiereide asutamise

puhul tuleb arvestada langusega ka mõnes teises kululiigis, kuid kulu suureneb koore veokulu osas, nii et tööstuskulu kokkuhoid sünnib peamiselt ikkagi ainult amortisatsioonide ja võlaprots. arvel.

Kalkulatsioonist selgub, et Türi taoline moodne meierei suudab töötada umbes sama madala tööstuskuluga, kui moderniseerimata alla 2 miljoni kg piima aastas töötlev meierei. Seda näitab ka Türi tegelik tööstuskulu 1938. a., mis on 9 kr. 1000 kg piima kohta. Sellest võime järeldada, et juhul, kui moderniseerime kõik praegused meiereid igaüks omaette, siis suureneb meie meiereide tööstuskulu koormatus aastas alla 2 milj. kg piima töötlevate meiereide arvel üle riigi kokku vähemalt 300.000—400.000 krooni võrra, kuna juhul, kui meiereid tsentraliseeritakse enne moderniseerimist, suudaks meie töötada umbes endise tööstuskuluga.

Meiereide tsentraliseerimisel tuleb peale tööstuskulu kokkuhoiu võimaluste silmas pidada ka teisi soodustavaid asjaolusi ja nimelt: ajakohastades meiereisi tsentraliseeritult, saame ajakohastamist teostada palju väiksema kapitali kuluga, kui moderniseerides väikseid meiereisi üksikult. Kuna meiereide moderniseerimine nõuab miljonitesse kroonidesse ulatuvaid kapitale, milliseid kapitale meil raske saada, siis on tsentraliseerimise küsimus sellest seisukohast vägagi oluline. Peale selle hõlbustab tsentraliseerimine eksportmeiereide kontrolli, millist asjaolu tuleb pidada samuti väga tähtsaks.

Millises ulatuses tuleks piimatööstusi tsentraliseerida.

Tekib küsimus, millises ulatuses tuleks meiereisi tsentraliseerida, kui suured piirkonnad tulevad jätta keskmeiereidele ja millised meiereid peaks kujunema keskmeiereideks? Piirkondade suhtes arvan, et keskmeiereid tuleks asutada nii, et kooreveo kaugus liidetavast meiereist keskmeiereisse ei ületaks 15—20 km, millisel vahemaal on veel hästi kasutatav hobuse transport. See kaugus on sobiv ka selles mõttes, et teeolude võimaliku paranemise puhul on edaspidi piima vedu võimalik paljudes piirkondades taludest otse keskmeiereidesse. Igatahes tuleb oletada, et meie piimandus areneb edaspidi, samuti kui näiteks Rootsis, koorejaamadeta töötamise suunas. Keskmeiereideks tuleb valida meiereid, kuhu tuleb otse, s. o. ilma koorejaamadeta, võimalikult palju piima kokku. Asukoha mõttes peaks keskmeiereideks jääma eestkätt linna-meiereid ja raudteejaamade lähedased meiereid. Liita tuleks võimalikult kõik meiereid, millised töötavad aastas ümber vähem kui 2 miljonit kg piima. Väikeste kauguste (kuni 10—15 km) ja heade teede puhul on otsustav kohane liita aga ka suuremaid meiereisi; seda tuleks teha eriti niisuguste meiereidega, millised vajavad uute hoonete püstitamist.

Arvestades nende asjaoludega peaks andma enamik meie praegustest võimeiereidest, milliseid on kokku era ja ühistegelisi umbes 270, koondada 80—100 suurema keskmeierei ümber. Kõiki väikseid meiereisi ei saa aga suurte kauguste tõttu liita suuremate üksuste juurde. Alla 1 miljoni kg piima läbikäiguga meiereidest on niisuguseid 15—20. Kuna niisugustel meiereidel ajakohastamine käib üle jõu, siis peaks need tulevikus jääma siseturu meiereideks. Siin ettenähtud ulatuses koondamise järele kujuneks meie eksportvõimeierei keskmiseks aastaseks piima määraks umbes 5 miljonit kg.

Võitsentraalide asutamiseks vajavad piimaühisused riigi kaasabi vastava seadusandluse, selgitustöö ja krediitide näol. Seadusandluse osas tuleb määrustega nõuda meiereide kohandamist ajanõuetele, mis on, nii kui juba tähendatud, vältimatu eksportvõi võistlusvõime säilitamiseks. Kuna uued investeerimised väiksetele piimatalitustele käivad ülejõu, siis on need sunnitud otsima teid liitumiseks. Liitumist tuleb soodustada vastava selgitustööga, koostades võimalikult täpseid kalkulatsioone kapitali nõudluse ja tööstuskulu suuruse üle piirkondade järele: a) juhul, kui meiereid teevad uusi investeerimisi üksikult ja b) juhul, kui meiereid selleks liituvad. Tsentraliseerimist tuleb toetada odavaprotsendiliste laenuudega. Umbkaudsete kalkulatsioonide järele vajab meie piimatööstus ajakohastamiseks tsentraliseeritult vähemalt 4—5 miljonit krooni, kuna tsentraliseerimata võitööstuse ajakohastamine läheb maksuma palju rohkem.

Meiereide tsentraliseerimisega tuleks teha algust eestkätt niisugustes kohtades, kus on tarvidus uute meiereihoonete püstitamise järele.

Koorejaamade võrgu korraldamine.

Põhjalikku ümberkorraldamist vajab ka koorejaamade võrk. Kuna keskmeiereide võrgu ümberkorraldamise vajadus on tingitud peamiselt eelolevast moderniseerimise tööst, milleks on vaja koostada veel uusi määruste norme, on koorejaamade võrgu ümberkorraldamine hädavajalik juba praegu kehtivate nõuete seisukohalt liigse tiheduse tõttu, mis ulatub osalt kurioosumini. Koorejaamade ehituste ja sisseseadete osas ei ole minu arvates lähemas tulevikus tarvis maksta panna senisest tugevamaid nõudeid, sest koorejaamade koor pastööratakse peameiereis üle ja koore pääkäsitus sünnib ikkagi keskmeiereis. Küll tuleb aga koorejaamadelt tingimata nõuda senini kehtima pandud nõuete täitmist nii ehituste, sisseseadete, kui ka piima kontrolli osas. Kuna paljud koorejaamad kehtivaid nõudeid senini ei ole täitnud, seepärast tuleb ka koorejaamade osas meil lähemal ajal teha investeerimisi. Seoses suu- ja sõrataudi hädaohuga ongi nüüd esitatud kategooriline nõue pastöörapparaatide soetamiseks. Peale selle on meil rohkesti koorejaamade hooneid, milliste seisukord on kõike muud kui rahuldav.

Koorejaamade koondamise mõtet on laiemas ulatuses algatanud juba Piimasaaduste Väljaveo Kontrolljaam, kes peab tarvilikuks alla 200.000 kg aastase piima läbikäiguga koorejaamade, kui tööstuskulude mõttes mitte ökonoomsete, sulgemist või liitmist. Koorejaamade tööstuskulu analüüsi varal tuleks aga selgitada, kas ei peaks piima alammäär koorejaamas olema veelgi suurem. Tegelikult on koorejaamade võrgu liigse tiheduse tõttu tihti võimalus ka suuremate koorejaamade liitmiseks. Koorejaamade võrgu koondamise võimalus oleneb teatavasti peamiselt piimaveo võimalustest taludest koorejaamadesse, või keskmeiereidesse. Kuna piimaveo küsimusi uurivad teised asutused, seepärast jätan puudutamata küsimuse, kui suure arvu peale võiks koondada meie koorejaamade võrku. Kohtades, kus koorejaamade võrk on liiga tihe, tuleks üksikajaliku kohapealse uurimusega selgitada, millised koorejaamad tulevad sulgeda ja millised jätta. Koorejaamade võrgu koondamist on igatahes palju kergem teostada, kui keskmeiereide võrgu koondamist, sest on ju koorejaamadesse investeeritud tihti õige vähe kapitali. Praegu on kül-

laltki koorejaamasi, kus koorejaamale ei kuulu muud varandust, kui 1 vana käsi-koorelahutaja.

Keskmeiereide koondamise ja koorejaamade koondamise küsimused on seega 2 eriküsimust, millised üksteisest ainult vähe sõltuvad, nendest on kumbagiti võimalik lahendada teataval määral omaette. Kiirema iseloomuga ja palju suurema tähtsusega on igatahes keskmeiereide võrgu korraldamine, sest senise meiereide võrgu korralduse juures peame meiereidesse investeerima lähematel aastatel palju kapitali ebaproduktiivselt. Keskmeiereide võrgu ümberkorraldamine on aga kahtlemata seotud suurte raskustega, sest meiereidesse on juba investeeritud palju kapitali, ka raskendavad võrgu korraldamist lokaalpatriootilised ja isiklikud huvid. Keskmeiereide võrgu korraldamise küsimustesse ei saa aga kuidagi segada piimaveo küsimust, sest piimaveo kaugus keskmeiereide koondamisega ei suurene.

Koorejaamade võrku on keskmeiereide võrgu korraldamise järele kerge teostada, sest suure hulga piimaühisuste liitumise tõttu jääb ühisuste omavaheline võistlus palju väiksemaks.

16
A

8162

i21708988